

754/2
Az Iskolai Filmintézet diafilm sorozat

282. szám.

AFRIKA ÁLLATVILÁGA

I. rész.

Állattani sorozat: 28

Afrika állatföldrajzi szempontból három nagy, egymástól élesen elhatárolható területre oszlik.

I. Palearktikus régió, mely magában foglalja Észak-Afrikát. Ennek déli határa a Dakar-Timbuktu, Csád-tó - Karthum - Tana-tó vonala. Faunája bizonyos mértékig hasonlít a déleurópai és kisázsiaiakra.

II. Etiópiai régió, fentitől délre Afrika déli csucsáig tart. Három fő területre osztható. Ezek a Nyugatafrikai Kongó medence őserdő vidéke, a másik az e fölött és Kelet-Afrikán át a Zambeziig lenyúló szavannás terület, a harmadik ezek alatt a Benguela-Zambezi vonaltól délre fekvő délafrikai faunaterület.

III. Madagaszkári régió, mely magában foglalja Madagaszkár és a környező szigetek endemikus faunaterületét.

1. Tájkép a palearktikus régióból

Képünk egy jellegzetes egyiptomi pálmaligetet ábrázol. A datolyapálmák magasra emelik lombkoronájukat a napfény felé, gyökük viszont leér a sivatagi homok alatt huzódó vízrétegig. A palearktikus régió egész afrikai területén rendkívül kevés a csapadék. /Ráktérítő! / Ez a körülmény rányomja bélyegét az egész tájra, annak talajára, növény és állatvilágára, valamint gazdaságára.

2. Egyiptomi sáska /Anacridium aegyptium/

Az egyiptomi sáska Afrika leghirhedtebb vándorsáskája, mely nemcsak Egyiptomban, hanem Szudánban, Keletafrikában és Európa déli részein is óriási seregben szokott megjelenni és szörnyű kárt okoz a növényzetben.

A him 30-50 mm hosszú, a jóval nagyobb nőtény viszont eléri az 50-68 mm hosszúságot is. Első szárnyai vörösesbarnán mintázottak, hátsó szárnya szintelen, áttetsző, az erek sötétszínűk. Combjuk zöldesbarnán foltos, alszárjuk vörösbarna. A tor csónakos, a rágók igen fejlettek. Étvágya szinte kielégíthetetlen.

Kártevésével szemben régebben alig tudtak védekezni, de ma már repülőgépről leszórt védőszerrel eredményesen veszik fel vele a harcot. A múlt században még hazánkig is elrepültek és rengeteg kárt okoztak.

3. Pusztai varánusz /*Varanus griseus*/

A varanuszek a gyíkfélék alrendjének egyik családját képezik. Többnyire nagytermetű állatok. Így pl. a nilusi varánusz 2 m hosszúra is megnő, a Komodo szigetén élő páncélos varánusz a 3 m-t is megüti.

Képünk az 1 és 1,5 m-re növő pusztai varanuszt ábrázolja. Feje hosszukás, orrahegye tompán végződik. Fogai az állkapcsok oldalára tapadtak. Hosszu nyelvük kiölthető és a vége két fonálalaku részre oszlik. Testét hosszanti sorokban elhelyezkedő táblás pikkelyek fedik. A pusztai varánusz az északafrikai puszták gyakori állata. Herodotosz szárazföldi krokodilusnak nevezi. Nehezen szelidíthető, rosszindulatu állat, mely kisebb szárazföldi állatokkal táplálkozik. A budapesti állatkertben lévő példányokat egerekkel táplálják.

4. Szirti borz /*Precavia siriaca*, Schrab/

A szirti borz a legősibb taponjáró patásállatok /*Hyracidea*-előpatások/ napjainkig fennmaradt képviselőinek egyike. Barnás szőrözete a nagy meleg miatt egészen ritkás. Észak-Afrika és Nyugat-Afrika, Szíria és Arábia sziklás vidékeinek lakója, mely a sziklák között nagyobb csapatokban tanyázik. Hossza 25-35 cm.

Rokonai a délafrikai szirti borz /*Precavia capensis*/ és a délkeletafrikai fakuszó borz /*Dandrohyrax arborea*/.

5. Egyiptomi ugró egér /*Dipus aegypticus*/

Az ugróegér a rágcsálók rendjébe tartozik. Alakra és mozgásra nézve igen hasonlít a kenguruhoz, de mindössze 15-16 cm magas. Hátsó lábai hatszorta fejlettebbek, mint az elsők. Nyaka rövid és mozdulatlan, mert csigolyái összenőttek. Farka erősen fejlett. Erős hátsó lábaival ugrálva változtatja a helyét. Termetéhez képest óriásiakat - némelyik 5-6 m-t is tud ugrani. Főként növényi anyagokkal táplálkozik, de előfordul, hogy megeszi a rovarokat is. Egyiptom és Észak-Afrika többi vidékeinek füves területein nagy számban található. A háttérben homoki futótyukok láthatók.

6. Sörényes juh /*Ammotragus levia* Pall./

A sörényes juh átmenetet képez a kecskék és a juhok között. Bundája fakóbarna, nyakán fekete sáv látható. Fejét hatalmas tülkös szarv díszíti. Bundájában durva felszőrök és finomabb fedőszőrök vannak.

Nyakát a nyakszirttől kezdve a szügy aljáig hosszú lelógó sörény borítja, mely a mellős lábait is eltakarja. A nőstények sörénye jóval ritkább. Szarva olyan, mint a kosé. Izmos lábai a sziklás terephez alkalmazkodtak. A rómaiak is ismerték, mivel a Nilus felső folyásánál és Abessziniában igen gyakori volt. Ma főként az Atlasz-hegységben él, de Szudánig megtalálható majdnem minden sziklás hegység lejtőin. Sulya 60-80 kg., de öreg kosok a 120 kg-ot is elérhetik. Fiai igen mozgékonyak és gyorsan fejlőd-

nek. Vadászata igen fáradságos. Meghonosítását Európa több hegy-ségében megkísérelték.

7. Egyypupu teve /Camelus dromedarius/

Az egyypupu teve a kérődző párosujjuak közé tartozik. A mellén, térdein és csánkjain vastag bőrkeményedése van. Farka bojtos végű. Testmagassága 2-2.3 m, hossza 3-3.3 m. Feje rövid, arcorra hosszú és duzzadt. Nagy szemei kifejezéstelenek. Füle kicsi, alig látható, felső ajka lelóg. Hosszu ivben felfelé hajló nyaka oldalról lapított. Hátán rokonával az ázsiai kétpupu tevével szemben, egyetlen felfelé álló zsirpupja van. A pup mérete és formája a táplálkozás minőségével együtt változik. A bennelévő zsiradék a teve tartalék-tápanyaga. Patái szélesek, mivel alkalmazkodtak a puha homokos talajhoz. Gyomra berendezése miatt /viktároló rekeszek/ sokáig tudja nélkülözni a vizet, ezért rendkívüli a teher- és gyaloglásbirása. Napi 16 órás ügesséssel 140 km-t is megtesz. A jókarban lévő teve egyfolytában /éjtszakai pihenőkkel/ 500 km utra is igénybevehető./Karavánok./

8. A magót vagy törökmajom /Simia inuus/

A cercófmajomfélék közé tartozó magót hazája Marokkó, Algir és Tunisz, de mint Európa egyetlen szabadban élő majma megtalálható Gibraltár szikláján is. Algirban a "majmok kertje"-ben százszámra élnek. Szelidek, s mint Algir egyik idegenforgalmi nevezetessége szerepelnek. Karcsu testük 75 cm hosszú, farkuk csökevényes, lábaik magasak. Arcuk ráncos és husvörös színű. Bundájuk felül és az első végtagok külső részén zöldesbarna, alul és a végtagok belső oldalán világosabb.

A tudomány történetében jelentős szerepe volt a magótnak, mivel Galenus ezen a fajon végezte anatómiai vizsgálatait. Boncolása útján már az időben sokan megbizonyosodtak az ember és a majmok anatómiai hasonlóságáról.

II. Etiopiai régió

a/ Steppék és szavannák állatvilága

9. Tájéko a szavannáról

A keletafrikai szavannák ott képződtek, ahol a csapadék évi összege 750 mm és 1500 mm között van, tehát az alacsony füves sztyeppék és az őserdők között. A szavannákra rendszerint jellemzőek a magas fűfélék, a ritkán álló - ligetszerű - facsoportok, bozótok, a sok kérődző és ragadozó állat.

Képünk ritka szavannás erdőt ábrázol Kelet-Afrikában, a fűben oroszlánok hevernek.

10. Termeszek /Termes bellicosus/

A termeszek a rágcsáló rovarok rendjébe tartozó Isoptera alrend tagjai. Jellemző rájuk, hogy bolyaikkban több kasztra oszolva /munkás, katoná, szárnyas him, szárnyas nőtény/ államszerű életet élnek. A rajzáskor megtermékenyített nőtények egyikeből lesz a királyné, mely a boly egy részébe befalazva és óriásira hizlalva többmillió petét rak le.

Afrika természetei közül a legelterjedtebb a Termes bellicosus, melynek teljesen vak munkásai többméter magas toronyszerű építményeket építenek összeragasztott fából és saját ürülékük-ből. A természetek a bolyon belül gombatenyészetet létesítenek, sőt elfogott más rovarokat szolgasorsban tartanak. Végül mindkettőt táplálkozás céljára használják fel. A cellulóz megemésztését a beleiben lévő nagytömegű baktérium segíti elő.

A természet a fák, épületek faalkatárszeinek kirágásával tömördek kárt okoz. Főellensége a hangya. Ezekkel állandó harcban állanak.

Képünk egy természet királynőt ábrázol peterakás közben.

11. Termeszoboly. /A Termes bellicosus építménye/

-----A természetek építményei főként természettrágyával kevert fazudékból épültek. Általában 2-3 m magasak, de vannak 6-7 méteresek is. Ez a természetek testéhez viszonyítva olyan, mintha mi a házainkat ezer m magasra építenénk.

A természetvárak olyan erősek, hogy a vakarózás céljából nekitámaszkodó elefánt súlya alatt sem billennek fel s olyan kemények, hogy csak csákánnyal vagy dinamittal lehet szétdarabolni.

Belsejében a természetek gombatenyészet létesítése útján telen-nyáron egyforma hőmérsékletet biztosítanak. Találunk benne kultótermet, éléstárat, temetőt, szellőztető berendezést stb. Nyílásainál katonák állnak őrt és hangyatámadás esetén a dolgozók a védekező katonák mögött befalazzák a nyílást s így megmen-tik az államot.

12. Maláriaszunyog /Anopheles maculipennis/

-----A trópusek egyik veszedelmes lázas betegségét a maláriaszunyog terjeszti. A váltóláz kórokozóját a maláriaszunyog juttatja csipésével az ember vérébe. Ehhez az szükséges, hogy a maláriaszunyog előbb egy váltóláz egyént csipjen meg, vagyis először saját magát inficiálja. A váltóláz kórokozója /Plasmodium malariae/ magára a szunyogra ártalmatlan. A váltóláz lázas rohamai leginkább a plasmodiumok osztódása idején jelentkeznek. Ellenszere a rendszeres kininfogyasztás.

A maláriaszunyog megkülönböztetése a közönséges dalos szunyogtól nem könnyű. Valamivel nagyobb, mint kellemetlen, de ártalmatlan rokona, teste szürkésfekete, szárnya foltos, míg a dalos szunyog teste sárgásbarna és szárnya egyszínű áttetsző. Legfeltűnőbb a testtartása. A közönséges szunyog teste letelepedés-nél párhuzamos a felülettel, a maláriás szunyog teste pedig 45°-os szöveget zár be azzal. A trópusi Afrika mocsaras helyei fölött milliárdszám rajzik. Ilyen helyen a lakosság 80-100 %-a váltóláz-as lesz. A lakott helyeken újabban különböző eljárással irtják. Az általa terjesztett maláriában megbetegedettek halálozási arány-száma 3-6 %.

13. Csöcselég /Glossina palpalis/

-----Afrika egyik legveszedelmesebb és legkárosabb állata. Szu-rása terjeszti az ember álomkórját azáltal, hogy az ember vérébe

oltja a belsejében élősködő *Trypanosoma gambiense* nevű egysejtű élőlényt.

Az álomkóros egyén megszurásakor a *Tripanosómák* fiatal nemzedéke bejut a légy nyálmirigyébe, majd egészséges ember megszurásakor annak a vérébe, akinél osztódáskor súlyos rohamokat idéz elő. A kórokozók később a cerebroszpinális folyadékban át az agyvelőbe jutnak, ahol gyulladási folyamatokat okozva halált eredményeznek. 1923 és 30 között pl. számos fehér emberen kívül 200.000 néger esett áldozatul az álomkórnak. Ujabban salvarsan és más hasonló készítmények segítségével gyógyítható. A cseceselég a nyirkos, bokros árnyékos helyeket kedveli és rendszerint reggel és alkonyatkor támadja meg áldozatait. Rokona a fehér cseceselég, mely az háziállatok álomkórját közvetíti. *Glossina morsitans*.

14. Skorpió /*Pandinus imperator*/

A skorpiók kevés kivétellel a trópusok lakói. Jellemző rájuk, hogy potrohuk vastagabb elő- és vékonyabb utópotrochra különül. Az utópotroh végén hajlított méregtövis található. A legnagyobb trópusi skorpiók közé tartozik a *Pandinus* is. Sötétbarna, majdnem fekete testének hosszúsága elérheti a 20 cm-t is. A hím tavasszal csáprágóival párzókamrát épít, itt történik meg a párosodás, amely után a nőstény felfalja a hímtestet.

A *Pandinus*, mint a többi skorpió nappal rejtett életet él /kövek alatt faodukban hűsöl/ éjjel pékokra és rovarokra vadászik. Ezeket csáprágójával fogja el s méregtövisének szurásával öli meg. Saját mérgükkel szemben bizonyos mértékig immunisak.

15. Ureusz kigyó /*Naja haje*/

Az ureusz kigyó vagy egyiptomi pápaszemű kigyó egyike Afrika legmérgezőbb kigyóinak. Rendszerint támad és azonnal harap. Mérge néhány perc alatt végez az emberrel is. Már a régi egyiptomiak is ismerték és a halálraítélteket ezzel a kigyóval maratták meg. Állítólag ez a kigyó okozta Kleopátra halálát is.

Az afrikai kigyóbüvölők a kigyóméreg egyre növekvő adagjaival immunissá teszik magukat a kigyómarással szemben és így nyugodtan végzik mutatványaikat ezzel a veszedelmes hullóval.

16. Nilusi krokodil /*Crocodilus niloticus*/

A nilusi krokodil a Nilus felső folyása és a keletafrikai nagy tavak vidékén rendkívül elterjedt, de másutt is megtalálható és mindenütt gyűlölt alattomos hulló. Megnő 4-6 m hosszúságúra is, de ennél nagyobb óriások is akadnak köztük. Feje lapos, arcóra megnyult. Farka hatalmasra fejlődött. Lábai rövidek. A hát-sőláb ujjait uszóhártya köti össze. Testét pikkelyek, pajzsok, szarulemezek és csontos pajzsok fedik. Bőre ennek következtében olyan kemény, hogy csak teljes acélburkolatú lövedékkel vadászható. Orrnyílásai a fej csucsán találhatóak és vizalatti tartózkodása idejére elzárhatóak. Állkapcsai fogai fogmederben ülnek. A krokodil falánk ragadozó s a keletafrikai folyókban ezért csak

a legnagyobb elővigyázat mellett lehet fürödni. Tojások utján szaporodik /20-30 db/ melyeket a vízzel együtt homokba rak le. Pézsmazirigye Afrikában közkedvelt illatszer. Ezért és bőréért vadásszák. A négerek szívesen megeszik a húsát, mely erős pézsmaillata miatt az európai izlésnek nem felel meg. Tojása finom csemege. A régi egyiptomiak tisztelték és hulláját bebalzsamozták. A vízben kitűnően mozog. A szárazföldön számszámra sütkérezik, lomhán mozog, de megriasztva béka módjára a vízbe veti magát. Kártékony volta miatt vadászatát sehol sem kerlátozzák.

17. Szent Ibisz /Ibis religiosa/

Az ibisz a gázló madarak közé tartozik. Színe fehér, de feje, nyaka, csőre és lába fekete. Szárnyai és farktollai kissé ibolyaszínűek. A fej és nyak idősebb korban megkopaszodik. Fő hazája Nubia, ahol a fákon fészkel. Régebben Egyiptomban szent és bölcs állatnak tartották. Hulláját bebalzsamozták. Képét régi egyiptomi festményeken és domborműveken gyakran megtaláljuk. Táplálékát a vízben szerzi meg. Rokona a közönséges ibisz, /Ibis falcinellus/ hazánk déli részén is előfordul.

18. Másszai strucc. /Struthio camelus massaicus Neum/

A másszai strucc földünk ma élő legnagyobb madara. A futómadarak közé tartozik. Repülni nem tud temetés sulya /70-75 kg/ és elkeresosodott szárnyai, valamint a mellkasi taraj s az ehhez tartozó erős izomzat hiánya miatt. Csontjait a repülő madarakkal ellentétben nem tölti ki levegő. Annál erősebben fejlettek a lábai, melyek nemcsak kitűnő futószervek, hanem erős rugásuk miatt veszedelmes védőeszközök is.

Hosszu nyaka végén ülő feje viszonylag igen kicsi. Szeme nagy, csőre erős és lapos. Pikkelyekkel borított csüdje hosszú. Lábán 2-2 karmas ujj van. A szárnyat és a farkat diszes, dus tollak borítják. Ezért régebben erősen vadászták. Ma struccfarmokon szaporítják. /tollak, kocsihuzás stb./ Hazája Afrika keleti steppéi. Tápláléka fü, lomb, magvak, rovarok s apróbb emlősök, de falánksága miatt a kavicsokat is lenyeli. A földre rakott fészkeben 14-16 tojást tojik /a tojások 13-14 cm hosszúak/. A him és a tojó egymást felváltva 40 nap alatt költik ki tojásaikat. Fiókák lassan fejlődnek.

19. Rózsás-flamingó /Phoenicopterus roseus/

A rózsás-flamingó a lemezcsőrű gázlók közé tartozik. Lába hosszú, piros gázlóláb, de elülső ujjait uszóhártya köti össze, középen majdnem tompaszögben megtört feketehegyű csőre kávéin szarulemezkek vannak, tehát mintegy egyesíti magában a gázlók és uszók tulajdonságait. A nyulánk, vékony és hosszunyaku kb 1,5 m magas madár testét rózsaszínű tollak borítják, csak ezéztollai feketék. Sokadmagával vízpartokon fészkel, ahol a földre magas kupos fészket épít. Legnagyobb mennyiségben a Nilus völgyében él Egyiptomtól Kelet-Afrikáig. Igen sok él a keletafrikai

Nagy Nátren-tó mellett, ahol a tó vizében álldogáló flamingóktól az egész tópart rózsaszínűnek látszik. Husát eszik. A rómaiak idejében nyelve és agyveleje kedvenc csemege volt. Néha Dél-Európába is feljön, sőt költ is. Fenti helyeken kívül Közép- és Dél-Ázsiában is megtalálható.

20. Papucscsőrű madár /Balaeniceps rex/

A papucscsőrű madarat a múlt század 40-es éveiben fedezték fel a Fehér Nilus mocsárrengetegekben, Bahr el Ghasal vidékén. Abban az időben nagy ritkaságnak számított. Ma már tudjuk, hogy Közép-Afrikában is otthonos. Szigorú természetvédelem alatt álló madár, melynek elejtése tilos. Különös alakú csőrével a golyóhoz hasonlóan kelepel. Kisebb vízi gerincesekkel táplálkozik. A helyi neve abu markub /papucsok atyja/.

21. Afrikai keselyűk

Afrikában a keselyűk több faját megtalálhatjuk. Valamennyi dögevő. A keselyű csupasz csüdje és csupasz nyaka rávall életmódjára. Látása kitűnő. Óriás magasságból észreveszi, hogyha valahol elhullott vagy lelőtt állat fekszik, csapatostul odakereszkedik s a hullából egy-két óra alatt egy fehér csontvázon kívül semmi sem marad. A keselyűk sok vadászt vezettek már rá elveszettnek hitt zsákmányuk helyére. Az embert respektálják, s amíg ott van a zsákmány mellett, a keselyűk a fagalyakon várnak.

22. Közönséges gyöngytyúk /Numida meleagris/

A fáncánfélék családjába tartozó gyöngytyúk eredeti hazája Nyugat-Afrika volt. Innen elterjedt az egész trópusi Afrikában, sőt áthurcolták Amerikába is, ahol ma már elvadultan is él. Nálunk jó husáért háziállatként tartják. Feje többé-kevésbé csupasz és husos függelékek diszítik. Aránylag nagy csőre oldalról lapított s a vége horgos. Zömök testén rövid és lekerekített szárnyakat találunk. Farka rövid. Sötét szürke tollazatán feketevel keresztezett fehér pettyek láthatók.

23. Tarajos sül /Hystrix cristata/

A tarajos sül a rágcsálók közé tartozó 50-60 cm hosszúságú állat. Testének mellső részét hátrafelé irányuló 20-30 cm hosszú serték fedik. Ezek a homlokon és a nyakszirten hátrafelé haladva egyre hosszabbak és vastagabbak lesznek. A test hátsó részét borító felmereszthető tüskék tollszár vastagságúak a járáskor összeverődve esörgő hangot adnak. A ritkán álló tüskék között barna szőrök töltik ki. Főként Kelet- és Észak-Afrikában, valamint Európa déli részén földalatti lyukakban él s mint éjszakai állat csak éjjel jön elő. Tápláléka gyömolcsök és gyökök. Husát a négerek szívesen eszik. Tüskéiből tollszár és dísz tárgyak készülnek. Fogságban hamarosan megszeliidül.

24. Óriástobzoska /Manis gigantea/

Az afrikai óriástobzoska a tobzoskák rendjébe tartozó többi hét fajjal együtt igen szokatlan megjelenésű emlős állat. Hoz-

szu hegyes fejjel kezdődő és hosszú, erős farkban végződő testenek oldalát és hátát, farkát és lábait cserépszindelyként egymásraboruló barnaszínű nagy szarupikkelyek borítják. Teljes testhosszusága 1-1,3 m. Lábán hatalmas ásókarmok vannak. Fogaik hiányoznak. Féregalaku nyelve szűk szájnyíláson át messze kiölthető. Az állat ragados nyelvét az erős karmaival kiásott hangya- és természetfészkekbe dugja, s a rátapadó rovarokkal táplálkozik. Fogai hiányát a gyomrában lévő szarufogak pótolják. Az egészben lenyelt rovarokat ezek morzsolják össze. Szeme és füle igen kicsiny. Éjtszakai állat s így, noha Közép-Afrika nyugati partvidékein elég gyakori, az ember ritkán találkozik vele. Rendszerint egy fiat szül. Husáért vadásszák.

25. Oroszlán /Leo leo/

Az oroszlán hatalmas testű, rendkívül erejű állat. A legnagyobb macskaféle ragadozó. Jellemző rá karcsu, erős teste, hosszú, izmos végtagjai, melyeken széles behuzódó körmű mancsok vannak, bojtos farka, melynek bojtajában szarutövis van elrejtve és a him pompás sörénye. A him 160-190 cm hosszú, magassága 80-100 cm. A nőtény valamivel kisebb és sörénytelen. Vannak viszont sörénytelen hímek is. Füle kicsi, villogó szemei értelmesen néznek. Az oroszlán afrikai nyílt steppék és vaddus, bokros savannák lakója. Az őserdőben és sivatagba csak a legritkább esetben megy. Ezért helytelen a "sivatag királya" megjelölés. Tápláléka a zebra, gnu és más nagyobb antilopok, melyeket mancsával üt le.

A nőténynek 2-3, ritkán 4-5 gypjasszörű fia születik. Az embert elkerüli és ok nélkül nem támadja meg, azonban egyes oroszlánok vadszegény vidéken emberevők ké lesznek. Az oroszlán társas életet él. A Földközi-tenger vidékéről a múlt század 90-es éveiben veszett ki. Egyes afrikai törzseknel az oroszlán elejtése a férfiaság fokmérője. Előfordul Nyugat-Ázsiában is. Bömbölő ordítása félelmetkeltő. A steppe vadjai azonban már megszokták és sokszor fel sem néznek legelésük közben, ha az oroszlán hangja felhallatszik.

26. Leopárd /Panthera pardus/

Az oroszlánnál kisebb testű macskaféle ragadozó. Rendkívül ügyes, vérszomjas, kegyetlen s az embert is igen gyakran megtámadja. Fülei rövidek, sörénye nincs, farka bojtnélküli. Bundája vörösesbarna, amit feketés sorokba rendeződött rozetta alakú foltok tarkítanak.

Kedvenc tápláléka a majom és a kutya, de igen erősen pusztítja a kisebb antilopokat, lakott helyeken a juhokat, kecskéket és ezáltal az embernek sok kárt okoz. Az oroszlánal ellentétben a fás, erdős helyeket kedveli. Sokszor előfordul, hogy áldozatának maradványait, amit már nem bírt elfogyasztani, felcipeli egy fára s ott későbbre elteszi. A fekete, átmeneti és világos színű leopárdok valamennyien egy fajhoz tartozó változatok. Szok-

ták párducnak is hívni. Indiában, Kinában, stb. több alfaja található. Kelet-Afrikában a négerek "Csui"-nak hívják.

27. Foltos hiéna /Hyaena crocuta/

A hiénák kutyatermetű ragadozók. Első lábuk hosszabb, mint a hátsó, s ezért testük hátrafelé lejt. Nyakuk felső részén és hátukon sörényszerű szőrözetük van. Lábukon 4-4 ujjuk van. Karmaik nem húzhatók vissza. Valamennyi fajtájuk dögevő. A foltos hiéna a keletafrikai steppék lakója. Állkapcsa rendkívül erős, és ha nem volna olyan hihetetlenül gyáva, hogy pl. a négerek botokkal is agyonverik, a veszélyes vadak sorában lehetne. Dögevése miatt mindenki gyűlöli és utálja. A négerek "fiszi"-nek hívják. Hangja az afrikai éjtszakák legvisszatetszőbb tényezője. Rokonai a csikos és a barna hiéna. A foltos hiéna főként a nagyobb vadak pl. oroszlán zsákmányának maradványaiból él.

28. Afrikai elefánt /Loxodonta africana/

Aki látott-feldühödött afrikai elefántot a szabad vadonban, az többé nem ismeri el az oroszlánt az "állatok királyá"-nak. Ez a cím feltétlenül az elefántot illeti. Az afrikai elefánt a szárazföld legnagyobb állata. Hazája az afrikai szavannák, papi-ruszmoesarak és az őserdők embernemjárta sűrűje. Agyara adja az értékes elefántcsontot s ezért nagymértékben vadásszák. Már talán ki is vészett volna, ha óriási vadvédelmi területek /rezervátumok/ létesítése útján nem biztosították volna még hosszú időre a fennmaradását.

Az afrikai elefánt sokkal nagyobb, mint az állatkertekből jól ismert rokona, az indiai elefánt. Az indiai elefántbika 4.500, az afrikai 6-7.000 kg súlyú. Agyara sokkal nagyobb amazénál. Az indiai elefántot a kicsiny fül és a gumicsőszerű ormány és annak végén 1 ujjszerű nyulvány, az afrikait a hatalmas lepedőnyi fülek, a teleszkópszerűen összetettnek látszó ormány s annak végén 2 ujjszerű nyulván jellemzik. Látása gyenge, de szaglása utólré-érhetetlen. Az elefánt rendszerint kisebb csapatokban jár, de Kittenberger Kálmán Ugandában 600 főből álló csapatot is látott. /1914-ben/, Kedvenc táplálékai felkeresése érdekében sokszor óriási utakat tesz meg. Az elefántok vonulásukat évtizedeken keresztül ugyanazon az úton végzik. /Elefántváltók./ Az ültetvényekben rendkívül sok kárt tesz. Tápláléka az akácia-félék lombja, amit rendszerint úgy szerez meg, hogy a fát kidönti vagy letördeli.

Szelidítésével az újabb időben megpróbálkoztak, /Donguban, Belga Congó/ de még kevés sikerrel.

Husát a négerek eszik, de rendkívül szivós és így európai izlés szerint élvezhetetlen. Vadászata veszélyes és izgalmas sport, de ennél sokkal élvezetesebb tanulmányozása, megfigyelése.

29. Fekete orrszarvu /Diceros bicornia/

A fekete orrszarvu /helyi nevén kifaru/ nagyságban a fehér orrszarvu után következik. Az afrikai steppék és szavannák jellegzetes nagyvadja. Színe palaszürke, s csak valamivel sötétebb.

"fehér" rokonánál. Végtagjai rövidek. Lábain 3-3 patás ujj van. Vastag bőre ráncokat vet és alig szőrözött. Megnyult koponyája elején egymás mögött elhelyezkedő két tülköt visel, melyek közül az első jóval hosszabb a hátsónál. A tülök sörtecsomók egyesüléséből keletkezett. Ostoba és ijédős állat, megrémülve, prűszkölve vakon nekiment a vélt, vagy igazi ellenségnek, de ha az irányt eltévesztette, elkotródik. Hallása és szaglása igen éles, de látása gyenge.

Tápláléka gallyakból és falevelekből áll. Felsőajkának kicsücsedése táplálkozásával függ össze.

Az ültetvényekben általában kevés kárt okoz, s kivételes esetnek tekinthető, ha rászokik a gazdasági területekre.

Az orrszarvu tülke régebben értékesebb volt, mint az elefántesont, mivel azt hitték, hogy fiatalító orvosságot lehet belőle készíteni, s ezért sokat kiirtottak közülük. Bőréből korbács és sétabot készül, tülkéből dísz tárgyakat faragnak.

30. Fehér /szélesszájú/orszarvu /Cerathotherium simum Burch/

A fehér, helyesebben szélesszájú orrszarvu Afrika több változatban élő két orrszarvu faja közül a nagyobbik. Vállmagassága eléri a 2 m-t is, míg a fekete orrszarvué csak 1.5 m. Sulya meghaladja a két tonnát is. Az afrikai és indiai elefánt után a legnagyobb szárazföldi állat.

A fekete orrszarvuval szemben nem gallyakkal él, hanem kizárólag füvel. Szája ezért jellegzetesen széles, innen van az elnevezése is. Két tülke közül az első jóval nagyobb, mint a második. Dél-Afrikában azelőtt igen gyakori volt. Ma Transvaal területén és a Felső Nilusmentének steppéin, bozótos szavannáin található. Mogorva, a nyugalmat és egyedüllétet szerető állat. Mint kihalófélben lévő állat szigorú védelem alatt áll.

31. Zebra /Equus zebra/

A lófélékhez tartozó csikostestű zebra több alfajban /Grevyi, Grant, Chapmani stb./ nagy csapatokban él a Szaharától délre fekvő steppéken és bozótos szavannákon. Nappal rendszerint árnyékos fák alatt hűsöl és estefelé indul legelészni vagy ivóhelyére. A zebra éber, óvatos, kitűnően futó állat, de az oroszlanok mégis nagyon sokat felfalnak közülük. Dél-Afrikában újabban szelidítésükkel is megpróbálkoznak. Igen hasznos lenne, ha a kísérletek eredményre vezetnének, mivel a trópusi Afrika sík vidékein lovat a csecselegyek miatt majdnem lehetetlen tartani.

32. Nilusi viziló /Hippopotamus amphibius/

A nilusi viziló Afrika harmadik legnagyobb vadja. A párospatájú nem kérődző emlősök közé tartozik. A him, farkát is beleértve 4.5 m hosszúra is megnő. Az ilyen példányok vállmagassága eléri az 1.5 m-t is. Sulya 2-2.500 kg. Az öreg hímek 3.000 kg. sulyára is kifejlődhetnek. Vastag testüket csupasz bőr borítja. Hatalmas feje a 200 kg sulyt is elérheti. Szemei és orrlyukai, melyek a fej felső részén kidomborodnak, elzárhatók,

ami lehetővé teszi, hogy a folyóban lemerülve hosszabb időt töltsön a víz alatt /3-4 perc/. Szájában 40 foga van, ezek közül az alsó szemfogak mint agyarak állnak ki az állat szájából. Tápláléka után rendszerint éjtszaka jár.

Rendszerint társaságban él, legel és fürdik a folyóban, csak az öreg hímek járnak egyedül. Éjjelenként be-betör az ültetvényekre, ahol jelentős kárt okoz, sőt az emberre is veszélyes lehet. Husát és zsirját eszik, vastag bőrét feldolgozzák. Nyugat-, Kelet- és Dél-Afrika folyóiban gyakori. Rokona a törpe viziló /*Cheerepsis liberiensis*/ Nyugat-Afrika erdősegeiben él.

33. Varaszkos disznó /*Phacochoerus africanus*/

A varaszkos disznó - helyi nevén "giri" lompostestű, vadtermészetű afrikai disznófajta. Orra széles és lapos. Arcát 3 pár nagy szemölcszerű kinövés ékteleníti el. Vastag felső szemfogai 20-24 cm-re állnak ki szájából. Első lábának békőizületén a sok térdeléstől vastag bőrkeményedés van. Feje és háta feketés, többi részét bozontos barna serte borítja. Rendszerint a vizek közelében lévő esernyős helyeken található. Veszély esetén földalatti lyukakban /fák gyökerei közt lévő üreg, elhagyott természetbolyba stb./ menekül. Tápláléka növényi gyökereken és gumókon kívül az óriás százlábu /*Spirostreptus*/, melyből hihetetlen mennyiséget képes elfogyasztani.

Megesebesítve nekítámad a vadásznak és félelmetes agyaraival utolsó erejéig védi magát.

34. Nagy kudu /*Strepsiceros strepsiceros*/

A nagy kudu főként Keletafrika szavannáinak lakója. Abessziniától a Fokföldig, nyugat felé pedig a keletafrikai Nagyszakadéig mindenfelé megtalálható. Mivel a nagy kudu hatalmas csavarodott szarva rendkívül kívánatos vadásztrófea, a nagy bikák igen megfogytak. Számukat igen megesőkenti az a körülmény, hogy a marhapestist könnyen elkapja s az ilyen járványok Keletafrikában a múltban igen gyakoriak voltak.

A tehének és a borjak általában nem félnek jobban az embertől, mint bármelyik más antilopfaj, de a bikák az embert messzire elkerülik.

35. Fekete lóantilop. /*Hippotragus niger* Roosevelti/

A fekete lóantilop az antilopok legszebb, legbátrabb képviselője. Szőre szénfekete. Fejét hatalmas, hátrafelé görbülő rovátkolt szarvpár disziti. Az eddig lőtt leghosszabb szarvu lóantilop fejdíszé 112 cm hosszú. A bikák rendszerint egy-egy tehénnel járnak együtt, de megfigyeltek olyan bikát is, melyet több - 6-8 - tehén is kísért. A lóantilop hazája Tanganyika területum.

36. Csikos gnu. /*Connochaetes taurinus*/

Az antilopfélékhez tartozó csikos gnu a Kilima-Ndjarótól északra és a Vaal völgyében él. Zömök testén aránylag kicsi szög-

letes fej ül. Szarva lefelé, a vége pedig fölfelé görbül. A nőstény szarva valamivel gyengébb. Széles orra olyan, mint a tuloké, hosszú lazaszőrű farka pedig olyan, mint a lóé. Vadtermészetű állat. Keletafrikai steppéken szívesen csatlakozik a többi antilopfélék és zebrák csordáihoz s velük együtt legelészik.

- Rokona az évszakoknak megfelelően ide-odavándorló fehér farku gnu. /*Gonnochaetes gnu*/

37. Kafferbivaly /Syncerus /Buffelus/ caffer/

-----A párosujju kérődzők közé tartozó Kafferbivaly /helyi néven %Mbogo"/ több helyi változatban Szudántól Dél-Afrikáig él. Eredeti hazája Dél-Afrika volt, ahol a husra éhes burok már kipusztították.

10-12 mázsás fekete szőrrel fedett testében roppant erő lakik. Hatalmas, széles fekete szarva roppant kívánatos vadásztrofea. Rosszindulatu, bosszuálló, dühös vad. Szimatot kapva, vagy megpillantva a vadászt majdnem mindig támad, s csak titka esetben menekül el. A sebzett bika a magas füben egy kört fut be és hátulról támad az emberre. Ha egy gyors lövés meg nem torpantja, halálra gázolja és ökleli ellenfelét. Az öreg bika rendszerint magányosan jár, a fiatalabbak csapatokba verődnek. A csapat a nap legnagyobb részét a sűrű árnyékos bozótban hűsölve vagy a vízben dagonyázva tölti és alkonyatkor jár tápláléka után.

38. Zsiráf. /Giraffa chamelopardalis/

-----A zsiráf Afrikának ez a különös alaku állata a párosujju, kérődző patások közé tartozik. Aránylag rövid törzse hosszú vékony lábakon nyugszik. Háta erősen lejt hátrafelé, mivel mellső lábái hosszabbak, mint a hátsók. Legfeltűnőbb jellegzetessége rendkívül hosszú nyaka. A nyak hosszúsága a csigolyák megnyulásának következménye s összefüggésben áll az életmóddal. Az egész állat hossza orrhegyétől a fark végig 5.1 m. A törzsre ebből csak 2.25 m esik. Teljes magassága 5-6 m, ami lehetővé teszi, hogy a mimózafák lombjával táplálkozzék. Aránylag kis fején két kis szőrös bőrrel borított csontcsap van. Ezek a zsiráf szarvai. A kettő előtt középen még egy kis csontdudor van. Ha ez megnő, a zsiráf háromszarvúnak látszik. A nősténynek is vannak szarvai. A zsiráf szőrének alapszine fakósárga, amit nagy sokszögletes barna foltok tarkítanak. Farkbojtja fekete. Hazája a Kelet-Afrikai steppék és bokros szavannák területe. Hangja nincse, Éber, óvatos állat, saját magát és fiát ellenségeivel szemben erős rugásaival védi meg.

39. Galléros pávián /Papio hamadryas/

-----A páviánok a cercófmajomfélék családjába tartozó keskeny-orru majmok. Ezek közül a galléros pávián a legismertebb.

Jellemző rá zömök teste, hosszú kutyára hasonlító arcorra, rövid lábai, nagy piros ülőgumói és fejét és vállát hátulról és kétoldalon borító széles elálló szőrgallérja.

Hazája Abesszinia és Dél-Nubia, ahol nagy csordákban él. A csorda vezetője mindig egy öreg him. A vonulásuk közben a csorda közepén haladó nőstényeket és fiatalokat elől és hátul egy-egy csapat him védi. Vonulásuk mindig a földön történik. Igazi földi majmok. Az ültetvényekben óriási károkat okoznak, különösen gyapotshambákban. A vén himek fogazata erősebb, mint a leopárdé és így megvédi a csordát a gyűlölt ellenségtől. Veszély esetén elhagyva a földet a fákra menekülnek.

Készült a Felsőoktatási Jegyzetellátó Vállalatnál, Budapest

Felelős vezető: Heitter Imre

8-2319/282